

Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση

Τόμ. 1 (2025)

14ο Συνέδριο ΕΤΠΕ «ΤΠΕ στην Εκπαίδευση»

Υβριδικές Ταυτότητες στην Εποχή της Πιστοποίησης: Ψηφιακή Εθνογραφία και ο/η Καλλιτέχνης-Εκπαιδευτικός στις Παραστατικές Τέχνες

Ιωάννα Χριστολουκά

doi: [10.12681/cetpe.9455](https://doi.org/10.12681/cetpe.9455)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χριστολουκά Ι. (2026). Υβριδικές Ταυτότητες στην Εποχή της Πιστοποίησης: Ψηφιακή Εθνογραφία και ο/η Καλλιτέχνης-Εκπαιδευτικός στις Παραστατικές Τέχνες. *Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση*, 1, 898–907. <https://doi.org/10.12681/cetpe.9455>

Υβριδικές Ταυτότητες στην Εποχή της Πιστοποίησης: Ψηφιακή Εθνογραφία και ο/η Καλλιτέχνης- Εκπαιδευτικός στις Παραστατικές Τέχνες

Ιωάννα Χριστολουκά

ichristolouka@gmail.com

Παιδαγωγικό Τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Περίληψη

Η παρούσα εργασία διερευνά τη διασταύρωση των πολιτικών πιστοποίησης, των υβριδικών επαγγελματικών ταυτοτήτων και της ψηφιακής αυτό-απόδοσης μέσω των εμπειριών καλλιτεχνών-εκπαιδευτικών. Χρησιμοποιώντας την ψηφιακή εθνογραφία ως μέθοδο και κριτικό φακό, εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο αυτά τα άτομα προσανατολίζονται και αμφισβητούν τις θεσμικές μορφές επαγγελματικής αναγνώρισης. Αν και η πιστοποίηση θεωρείται συχνά ως ένας ουδέτερος μηχανισμός, η μελέτη αποκαλύπτει την εμπλοκή της με δομές εξουσίας που ευνοούν συγκεκριμένα συστήματα γνώσης, αισθητική και παιδαγωγική εξουσία. Αναλώνοντας περιεχόμενο από το Instagram, το TikTok και το YouTube, η έρευνα επισημαίνει τις στρατηγικές απόδοσης που χρησιμοποιούν οι καλλιτέχνες-εκπαιδευτικοί για να εκφράσουν τους διπλούς ρόλους και τις πολιτικές τους θέσεις. Εισάγει, επίσης, την έννοια της "οριζόντιας πιστοποίησης", όπου η συμμετοχή της κοινότητας λειτουργεί ως μια εναλλακτική μορφή νομιμότητας. Το άρθρο καλεί για μια ευρύτερη κατανόηση της αναγνώρισης στις τέχνες και την εκπαίδευση, η οποία βασίζεται σε σχεσιακές, εμπειρικές και κοινοτικές μορφές επικύρωσης.

Λέξεις κλειδιά: καλλιτέχνης-εκπαιδευτικός, πιστοποίηση, ψηφιακή εθνογραφία

Εισαγωγή

Η έννοια της πιστοποίησης στις παραστατικές τέχνες απέχει πολύ από μια ουδέτερη διοικητική διαδικασία. Αντίθετα, λειτουργεί ως πολιτικός μηχανισμός που καθορίζει όχι μόνο την επαγγελματική αναγνώριση, αλλά και την ίδια την ορατότητα του καλλιτέχνη στο δημόσιο και θεσμικό χώρο (Foucault, 1980· Power, 1997). Στο σύγχρονο πλαίσιο, όπου η νεοφιλελεύθερη διακυβέρνηση διασταυρώνεται με την πολιτιστική πολιτική, η πιστοποίηση λειτουργεί ως διαδικασία ελέγχου, φιλτράροντας ποιες μορφές τέχνης και καλλιτεχνικής εργασίας θεωρούνται νόμιμες, κοινωνικά ευαισθητοποιημένες και επιλέξιμες για χρηματοδότηση (Bain & McLean, 2013).

Αυτή η συζήτηση γίνεται πιο περίπλοκη με την εμφάνιση υβριδικών επαγγελματικών ταυτοτήτων, όπως ο "καλλιτέχνης-εκπαιδευτικός", ο οποίος ταυτόχρονα ασκεί καλλιτεχνικούς, παιδαγωγικούς και συχνά ακτιβιστικούς ρόλους (Irwin & Springgay, 2008).

Ο καλλιτέχνης-εκπαιδευτικός αντιπροσωπεύει μια μεταβατική προσωπικότητα, κάποιον που αμφισβητεί τις δυαδικές διακρίσεις μεταξύ δημιουργίας και διδασκαλίας, τέχνης και εκπαίδευσης, θεωρίας και πρακτικής (Irwin & Springgay, 2008· Τζαμαργιάς & Καραντζούλη, 2023). Υπό αυτό το πρίσμα, η κρατική ώθηση προς επίσημα συστήματα πιστοποίησης, όπως τα μητρώα καλλιτεχνών και η θεσμική πιστοποίηση, ενδέχεται να μην καταφέρνουν να αποτυπώσουν τις δυναμικές και ρευστές πραγματικότητες τέτοιων υβριδικών ρόλων.

Το παρόν άρθρο προτείνει να διερευνήσει πώς η ψηφιακή εθνογραφία μπορεί να χρησιμεύσει ως μεθοδολογικό και πολιτικό εργαλείο για την τεκμηρίωση, την αποκωδικοποίηση και την κριτική αυτών των υβριδικών ταυτοτήτων. Θέτει τα εξής ερωτήματα: Πώς κατασκευάζουν οι καλλιτέχνες-εκπαιδευτικοί την επαγγελματική τους ταυτότητα στους ψηφιακούς χώρους; Πώς διαπραγματεύεται ή αμφισβητείται η νομιμότητά

τους εκτός των παραδοσιακών μηχανισμών κρατικής πιστοποίησης; Και τι αποκαλύπτει αυτό για τις ευρύτερες αλλαγές στην πολιτική της αναγνώρισης στην εκπαίδευση και τις τέχνες;

Η ψηφιακή εθνογραφία, με έμφαση στην παρατήρηση και στην ανάλυση των κοινωνικών πρακτικών όπως αυτές εκτυλίσσονται σε διαδικτυακά περιβάλλοντα (Hine, 2015· Pink et al., 2016), προσφέρει μια μοναδική οπτική γωνία μέσω της οποίας μπορούμε να κατανοήσουμε τους λεπτούς, αλλά ταυτόχρονα ισχυρούς τρόπους με τους οποίους η ταυτότητα, η εργασία και η νομιμότητα αναδιαμορφώνονται στον ψηφιακό χώρο. Οι πλατφόρμες κοινωνικών μέσων, όπως το Instagram, το YouTube και το TikTok δεν είναι απλώς εργαλεία προώθησης, αλλά ενεργοί χώροι έκφρασης της ταυτότητας, αναγνώρισης από τους ομότιμους και, μερικές φορές, της αντίστασης (Marwick, 2013· Γελαδάρη κ.ά., 2023).

Σε αυτό το άρθρο, υποστηρίζεται πως αυτές οι ψηφιακές παραστάσεις αποτελούν μια μορφή "εναλλακτικής πιστοποίησης", ένα είδος άτυπης, κοινοτικής επικύρωσης της εμπειρογνωμοσύνης και της νομιμότητας που λειτουργεί παράλληλα με, και μερικές φορές σε αντίθεση με, τους επίσημους κρατικούς μηχανισμούς. Συγκεκριμένα, γίνεται εστίαση στον τρόπο με τον οποίο ο καλλιτέχνης-εκπαιδευτικός αξιοποιεί τις ψηφιακές πλατφόρμες για να εκφράσει την υβριδική επαγγελματική του ταυτότητα και να συμμετάσχει σε πρακτικές ανταλλαγής, καθοδήγησης και αξιολόγησης από ομότιμους που έχουν το βάρος της επαγγελματικής αναγνώρισης.

Η έρευνα αυτή εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο που αφορά τον τρόπο με τον οποίο διέπεται η πολιτιστική εργασία, ποιος αποφασίζει τι θεωρείται "κατάλληλο" και ποιες μορφές γνώσης και παιδαγωγικής εκτιμώνται ή απορρίπτονται. Εστιάζοντας στις εμπειρίες των καλλιτεχνών-εκπαιδευτικών που δραστηριοποιούνται σε αυτόν τον τομέα τόσο στο διαδικτυο όσο και εκτός διαδικτύου, το άρθρο αυτό συμβάλλει στις τρέχουσες συζητήσεις στην κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, τις κριτικές πολιτισμικές σπουδές και την ψηφιακή ανθρωπολογία.

Ο απώτερος σκοπός δεν είναι να απορριφθεί η έννοια της πιστοποίησης, αλλά να εξεταστούν οι λογικές και οι αποκλεισμοί που μπορεί να συνεπάγεται, ιδίως σε σχέση με τις ρευστές, δικτυωμένες και συχνά επισφαλείς πραγματικότητες της καλλιτεχνικής εργασίας σήμερα. Με αυτόν τον τρόπο, το άρθρο τοποθετεί την ψηφιακή εθνογραφία όχι μόνο ως μέθοδο έρευνας, αλλά και ως κριτικό πλαίσιο για την επανεξέταση του τρόπου με τον οποίο αναγνωρίζουμε και εκτιμούμε τις επαγγελματικές ταυτότητες στην εποχή της κουλτούρας των πλατφορμών.

Θεωρητικό πλαίσιο

Η πολιτική της πιστοποίησης στις παραστατικές τέχνες πρέπει να εντάσσεται σε ένα ευρύτερο θεωρητικό πλαίσιο που αφορά τον τρόπο με τον οποίο δημιουργούνται, ρυθμίζονται ή αμφισβητούνται οι επαγγελματικές ταυτότητες. Αντλώντας από τις έννοιες της κυβερνησιμότητας και της βιοεξουσίας του Φουκώ, καθώς και από τις κοινωνιολογίες της αναστοχαστικής νεωτερικότητας και της επιτελεστικότητας, η ενότητα αυτή περιγράφει τρεις αλληλοεπικαλυπτόμενους αναλυτικούς άξονες: την πιστοποίηση ως μηχανισμό εξουσίας, την εμφάνιση υβριδικών επαγγελματικών ταυτοτήτων και τον ρόλο των ψηφιακών μέσων στη διαμόρφωση και τη διαπραγμάτευση αυτών των ταυτοτήτων.

Η πιστοποίηση ως μηχανισμός εξουσίας

Ο Foucault (1977, 1980) υποστήριξε ότι η εξουσία στις σύγχρονες κοινωνίες δεν λειτουργεί μόνο μέσω κατασταλτικών μηχανισμών, αλλά και μέσω διάχυτων συστημάτων γνώσης, πειθαρχίας και ομαλοποίησης. Η πιστοποίηση μπορεί να θεωρηθεί ως ένας τέτοιος

μηχανισμός. Λειτουργεί ως μέσο διακυβέρνησης που κωδικοποιεί την επαγγελματική ικανότητα, οριοθετεί την ένταξη και τον αποκλεισμό και δημιουργεί συνθήκες ορατότητας και νομιμότητας στο πλαίσιο των θεσμικών πλαισίων.

Υπό αυτό το πρίσμα, η πιστοποίηση δεν είναι απλώς μια ουδέτερη διοικητική πράξη, αλλά μια πράξη με επιτελεστικό χαρακτήρα που δημιουργεί συγκεκριμένες κατηγορίες υποκειμένων (π.χ. "καταρτισμένοι καλλιτέχνες"), ενώ καθιστά άλλες ασαφείς ή περιθωριακές (Power, 1997). Στο πλαίσιο των παραστατικών τεχνών, η πρόσφατη ώθηση για κρατικά εγκεκριμένα μητρώα καλλιτεχνών και επίσημες διαδικασίες πιστοποίησης, επιχειρεί να σταθεροποιήσει έναν τομέα που είναι, από τη φύση του, ρευστός και συχνά επισφαλής. Ενώ τέτοιες πρωτοβουλίες ισχυρίζονται ότι υποστηρίζουν την επαγγελματικοποίηση, ταυτόχρονα επιβάλλουν κανονιστικά πλαίσια που ενδέχεται να μη συνάδουν με τις πραγματικές συνθήκες της πολιτιστικής εργασίας (Bain & McLean, 2013).

Η πράξη της πιστοποίησης συνεπάγεται όχι μόνο την αξιολόγηση των δεξιοτήτων, αλλά και την αποτύπωση της αξίας. Επιβεβαιώνει συγκεκριμένες επιστημολογίες, αισθητικές και παιδαγωγικές μεθόδους, συχνά ευνοώντας δυτικές, θεομοθετημένες και συμβατές με την αγορά μορφές τέχνης. Με αυτόν τον τρόπο, η πιστοποίηση μπορεί να λειτουργήσει ως φίλτρο, ενισχύοντας τις ιεραρχίες πρόσβασης, αξιοπιστίας και κατανομής πόρων. Αυτή η ένταση γίνεται ιδιαίτερα έντονη για όσους βρίσκονται στα όρια του συστήματος: καλλιτέχνες που δραστηριοποιούνται σε τοπικό επίπεδο, διεπιστημονικοί επαγγελματίες και ειδικά καλλιτέχνες-εκπαιδευτικοί των οποίων η πρακτική καλύπτει πολλαπλούς τομείς.

Υβριδικές ταυτότητες: Ο καλλιτέχνης-εκπαιδευτικός

Η έννοια της υβριδικής επαγγελματικής ταυτότητας έχει διερευνηθεί στα έργα κοινωνιολόγων, όπως ο Beck (1992) και ο Dubet (2001), οι οποίοι τονίζουν τον κατακερματισμό και την αναπαραγωγή των κοινωνικών ρόλων στις συνθήκες της ύστερης νεωτερικότητας. Σε αυτό το πλαίσιο, τα άτομα κατασκευάζουν όλο και περισσότερο την ταυτότητά τους σε πολλαπλές, αλληλεπικαλυπτόμενες σφαίρες δραστηριότητας, θολώνοντας τα όρια μεταξύ εργασίας και ζωής, επίσημης και άτυπης μάθησης, εμπειρογνωμοσύνης και εμπειρίας.

Ο καλλιτέχνης-εκπαιδευτικός αποτελεί παράδειγμα αυτής της υβριδικότητας. Δεν μπορεί να περιοριστεί σε μία μόνο επαγγελματική κατηγορία, αλλά η ταυτότητά του αναδύεται μέσα από μια συνεχή διαπραγμάτευση μεταξύ της δημιουργικής πρακτικής, της παιδαγωγικής ευθύνης και της κοινωνικοπολιτικής δέσμευσης. Όπως υποστηρίζουν οι Springgay και Irwin (2008) μέσα από το πρίσμα της *artography*, ο καλλιτέχνης-εκπαιδευτικός κατοικεί σε έναν ενδιάμεσο χώρο που είναι δημιουργικός, ακριβώς επειδή αντιστέκεται σε μια σταθερή ταξινόμηση.

Ωστόσο, αυτή η υβριδικότητα δημιουργεί, επίσης, τριβές εντός των θεσμικών δομών που απαιτούν σαφήνεια, ευκρίνεια και συμμόρφωση. Τα πλαίσια πιστοποίησης τείνουν να δίνουν προτεραιότητα σε μοναδικές, σταθερές ταυτότητες που ευθυγραμμίζονται με μετρήσιμα αποτελέσματα. Ο καλλιτέχνης-εκπαιδευτικός, αντίθετα, ενσαρκώνει μια ρευστή και εξαρτώμενη από το πλαίσιο επαγγελματική προσωπικότητα που αντιστέκεται στην πλήρη υποταγή σε γραφειοκρατικές μορφές.

Επιπλέον, η υβριδική ταυτότητα του καλλιτέχνη-εκπαιδευτικού δεν είναι απλώς λειτουργική, αλλά και πολιτική. Αμφισβητεί την κυρίαρχη λογική της εξειδίκευσης, του πιστοποιητικού και της απομονωμένης εμπειρογνωμοσύνης, υποστηρίζοντας αντίθετα ολοκληρωμένους, διαλογικούς και ανταποκρινόμενους στις ανάγκες της κοινότητας τρόπους παραγωγής γνώσης. Αυτή η πολιτική στάση συχνά φέρνει τους καλλιτέχνες-εκπαιδευτικούς

σε σύγκρουση με συστήματα που επιδιώκουν να υποτάξουν ή να αποπολιτικοποιήσουν τους ρόλους τους.

Ο ψηφιακός χώρος ως τόπος έκφρασης της ταυτότητας

Τα ψηφιακά μέσα επικοινωνίας έχουν αναδειχθεί σε κρίσιμους χώρους για την έκφραση, τη διαχείριση και την αναγνώριση της επαγγελματικής ταυτότητας, ιδίως για όσους δραστηριοποιούνται εκτός των παραδοσιακών θεσμικών πλαισίων (Hine, 2015· Pink et al., 2016). Πλατφόρμες όπως το Instagram, το TikTok και το YouTube επιτρέπουν στους χρήστες να κατασκευάζουν αφηγηματικές ταυτότητες μέσω ενός συνδυασμού οπτικού, κειμενικού και παραστατικού περιεχομένου, το οποίο συχνά διαμορφώνεται με γνώμονα συγκεκριμένα κοινά (Marwick, 2013).

Για τους καλλιτέχνες-εκπαιδευτικούς, αυτές οι πλατφόρμες προσφέρουν τόσο ορατότητα όσο και δυνατότητα δράσης. Επιτρέπουν τη διάδοση του καλλιτεχνικού έργου, την ανταλλαγή παιδαγωγικών ιδεών και την καλλιέργεια κοινοτήτων πρακτικής που βασίζονται στην αλληλεπίδραση μεταξύ ομοτίμων. Είναι σημαντικό ότι παρέχουν, επίσης, έναν χώρο για κριτική, όπου οι χρήστες μπορούν να αμφισβητήσουν τις θεσμικές νόρμες, να εκφράσουν σκεπτικισμό απέναντι στις πιστοποιήσεις που επιβάλλει το κράτος και να προωθήσουν εναλλακτικά μοντέλα επικύρωσης.

Ο ψηφιακός χώρος λειτουργεί όχι μόνο ως χώρος αυτοπαρουσίασης, αλλά και ως σύστημα άτυπης πιστοποίησης. Η αναγνώριση από ομοτίμους, που εκδηλώνεται μέσω "likes", κοινοποιήσεων, σχολίων, συνεργασιών και αριθμού ακολούθων, αποτελεί μια μορφή νομιμότητας που λειτουργεί παράλληλα, και μερικές φορές αντίθετα, με τα επίσημα συστήματα πιστοποίησης. Με αυτόν τον τρόπο, τα ψηφιακά μέσα διευκολύνουν αυτό που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε "οριζόντια επικύρωση": μια μορφή αναγνώρισης που βασίζεται στην συμμετοχή της κοινότητας και όχι στην ιεραρχική έγκριση.

Επιπλέον, οι δυνατότητες των ψηφιακών πλατφορμών επιτρέπουν νέες μορφές παιδαγωγικής εμπλοκής που παρακάμπτουν τον θεσμικό έλεγχο. Τα διαδικτυακά σεμινάρια, τα εργαστήρια που μεταδίδονται ζωντανά, οι διαδραστικές παραστάσεις και οι πόροι ανοιχτής πρόσβασης δημιουργούν κατανεμημένα μαθησιακά περιβάλλοντα όπου η γνώση κυκλοφορεί ελεύθερα και ανταποκρίνεται στις ανάγκες. Αυτές οι πρακτικές αντικατοπτρίζουν μια στροφή προς αυτό που οι Jenkins et al. (2006) αποκαλούν *συμμετοχική κουλτούρα*, όπου οι χρήστες δεν είναι παθητικοί καταναλωτές, αλλά ενεργοί συν-δημιουργοί του νοήματος.

Συνολικά, τα πλαίσια της εξουσίας/γνώσης, της υβριδικότητας και της ψηφιακής διαμεσολάβησης προσφέρουν μια ισχυρή θεωρητική βάση για την εξέταση της σύγχρονης πολιτικής της επαγγελματικής ταυτότητας στις τέχνες και την εκπαίδευση. Φωτίζουν τον τρόπο με τον οποίο η πιστοποίηση λειτουργεί όχι μόνο ως γραφειοκρατική διαδικασία, αλλά και ως πεδίο αγώνα, ένα πεδίο στο οποίο ο καλλιτέχνης-εκπαιδευτικός πρέπει να ισορροπεί συνεχώς μεταξύ των εντάσεων που δημιουργούνται από τις θεσμικές απαιτήσεις και την αυτοκαθοριζόμενη νομιμότητα.

Μεθοδολογία: Ψηφιακή εθνογραφία

Η παρούσα εργασία χρησιμοποιεί την ψηφιακή εθνογραφία ως μεθοδολογικό πλαίσιο για να διερευνήσει τους τρόπους με τους οποίους οι καλλιτέχνες-εκπαιδευτικοί κατασκευάζουν, εκφράζουν και διαπραγματεύονται τις υβριδικές τους ταυτότητες σε διαδικτυακά περιβάλλοντα. Με ρίζες στην ανθρωπολογική και κοινωνιολογική παράδοση, η ψηφιακή εθνογραφία επιτρέπει την παρατήρηση των καθημερινών ψηφιακών πρακτικών, των

νοημάτων που τους αποδίδονται και των κοινωνικοπολιτικών τους επιπτώσεων (Hine, 2015· Pink et al., 2016). Αυτή η μέθοδος είναι ιδιαίτερα κατάλληλη για την αποτύπωση της ρευστής και επιτελεστικής φύσης της επαγγελματικής ταυτότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα, ειδικά για άτομα που ενδέχεται να λειτουργούν στα όρια της θεσμικής αναγνώρισης.

Ερευνητικό εργαλείο και πηγές δεδομένων

Τα πρωτογενή δεδομένα για την παρούσα έρευνα συλλέχθηκαν μέσω μη συμμετοχικής παρατήρησης και ανάλυσης περιεχομένου δημόσια προσβάσιμων ψηφιακών προφίλ, αναρτήσεων και αλληλεπιδράσεων σε πλατφόρμες όπως το Instagram, το TikTok, το YouTube και προσωπικά ιστολόγια. Οι λογαριασμοί επιλέχθηκαν με βάση τρία κριτήρια:

1. Αυτοπροσδιορισμός ως "καλλιτέχνης" και "εκπαιδευτικός".
2. Τακτική ενασχόληση με καλλιτεχνικό και παιδαγωγικό περιεχόμενο.
3. Ρητή αναφορά ή ενασχόληση με θέματα πιστοποίησης, νομιμότητας και επαγγελματικής αναγνώρισης.

Αυτός ο μεθοδολογικός σχεδιασμός επέτρεψε την ανάλυση του τρόπου με τον οποίο τα άτομα διαμορφώνουν την ψηφιακή τους παρουσία, ώστε να αντανακλούν, να διαπραγματεύονται ή να αντιστέκονται στις επίσημες αφηγήσεις περί πιστοποίησης και αναγνώρισης. Κάθε λογαριασμός αντιμετωπίστηκε ως "πεδίο έρευνας", προσφέροντας μια εικόνα της καθημερινής ψηφιακής αυτοπαρουσίασης και της επαγγελματικής τοποθέτησης του υποκειμένου.

Συνολικά παρατηρήθηκαν δέκα (10) προφίλ σε πλατφόρμες όπως το Instagram, το TikTok και το YouTube, κατά τη διάρκεια παρακολούθησης οκτώ (8) εβδομάδων. Το δείγμα περιλάμβανε δημιουργούς από την Ελλάδα αλλά και το εξωτερικό, με περιεχόμενο κυρίως στα ελληνικά και αγγλικά. Οι λογαριασμοί κάλυπταν ένα εύρος πρακτικών, από εικαστική και ψηφιακή performance έως καλλιτεχνική εκπαίδευση, queer activism και φεμινιστικές παρεμβάσεις. Αυτή η ποικιλία επέτρεψε τη συγκριτική ανάλυση διαφορετικών τρόπων με τους οποίους οι καλλιτέχνες-εκπαιδευτικοί διαπραγματεύονται την επαγγελματική τους ταυτότητα και την πιστοποίηση στους ψηφιακούς χώρους.

Κατηγορίες παρατήρησης και αναλυτική εστίαση

Η ανάλυση διαρθρώθηκε σε τρεις (3) θεματικές διαστάσεις:

1. Απόδοση ταυτότητας: Ακολουθώντας τους Goffman (1959) και Butler (1990), τα ψηφιακά προφίλ αναλύθηκαν ως στάδια αυτοπαρουσίασης και διαμόρφωσης ταυτότητας. Στοιχεία όπως βιογραφικά, hashtags, εικόνες προφίλ και αναρτημένες δημοσιεύσεις ερμηνεύτηκαν ως εργαλεία διαλόγου, μέσω των οποίων οι καλλιτέχνες-εκπαιδευτικοί επιβεβαιώνουν την επαγγελματική τους ιδιότητα και την υβριδική υποκειμενικότητά τους.
2. Πολιτικός λόγος: Οι αναρτήσεις και τα σχόλια αναλύθηκαν για να εντοπιστούν ρητές ή σιωπηρές κριτικές της θεσμικής πιστοποίησης. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στη χρήση του χιούμορ, της ειρωνείας (π.χ. μιμίδια) και της συλλογικής δράσης (π.χ. ψηφιακές υπογραφές ή εκστρατείες με hashtag), καθώς αυτά αντανακλούν πολιτικές υποκειμενικότητες και στρατηγικές αντίστασης (Papacharissi, 2015).
3. Αναγνώριση από την κοινότητα: Η μελέτη διερεύνησε πώς οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ ομότιμων, likes, κοινοποιήσεις, αναφορές, συνεργασίες, συμβάλλουν σε άτυπα συστήματα επικύρωσης και ορατότητας. Αντλώντας από τη βιβλιογραφία σχετικά με τη συμμετοχική κουλτούρα (Jenkins et al., 2006) και τα συναισθηματικά κοινά

(Paracharissi, 2015), αυτές οι αλληλεπιδράσεις ερμηνεύτηκαν ως πράξεις "οριζόντιας πιστοποίησης".

Ηθική και περιορισμοί

Αν και τα προφίλ και το περιεχόμενο που αναλύθηκαν ήταν προσβάσιμα στο κοινό, η συλλογή και η ερμηνεία των δεδομένων πραγματοποιήθηκαν με βάση ηθικές αρχές. Δεν αναπαράγονται ονόματα χρηστών, άμεσες αναφορές ή αναγνωρίσιμα οπτικά υλικά χωρίς τη συγκατάθεση των ενδιαφερομένων. Η έρευνα αναγνωρίζει τους περιορισμούς της ερμηνείας των ψηφιακών ίχνων χωρίς την άμεση συμμετοχή των δημιουργών τους (Markham & Buchanan, 2012). Επιπλέον, η εξαιρετικά επιμελημένη φύση των προφίλ στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σημαίνει ότι ενδέχεται να μην αντικατοπτρίζουν πλήρως τις εμπειρίες ή τις προθέσεις εκτός διαδικτύου.

Στρατηγική ανάλυσης

Τα δεδομένα κωδικοποιήθηκαν θεματικά χρησιμοποιώντας μια επαναληπτική διαδικασία που συνδύαζε αφαιρετικές κατηγορίες (με βάση το θεωρητικό πλαίσιο) με επαγωγικά θέματα που προέκυψαν από το περιεχόμενο. Χρησιμοποιήθηκε το λογισμικό NVivo για την οργάνωση και τη διασταύρωση των κωδικών, επιτρέποντας μια λεπτομερή ανάλυση των προτύπων στην απόδοση της ταυτότητας, στον λόγο και στην εμπλοκή της κοινότητας.

Υιοθετήθηκε μια πολύτροπη αναλυτική προσέγγιση για να αποτυπωθεί η αλληλεπίδραση των οπτικών, κειμενικών και παραστατικών στοιχείων. Για παράδειγμα, τα βίντεο μικρού μήκους στο TikTok δεν αναλύθηκαν μόνο ως προς το περιεχόμενό τους, αλλά και ως προς τις αισθητικές τους στρατηγικές, τη χρήση του ήχου, τα οπτικά εφέ και την αλληλεπίδραση με το κοινό.

Αναστοχαστικότητα και Θέση

Ως ερευνητής που ανήκει στην ακαδημαϊκή κοινότητα, η αναστοχαστικότητα ήταν αναπόσπαστο μέρος της μεθοδολογικής διαδικασίας. Η τήρηση ημερολογίου, η σύνταξη σημειώσεων και η ανταλλαγή απόψεων με συναδέλφους χρησιμοποιήθηκαν για τον μετριασμό της μεροληψίας και την ενίσχυση της αναλυτικής ακρίβειας. Αναγνωρίζοντας τον μερικό και συγκυριακό χαρακτήρα κάθε εθνογραφικής γνώσης (Haraway, 1988), η μελέτη δεν αποσκοπεί στη γενίκευση, αλλά στην παροχή λεπτομερών περιγραφών των συγκυριακών πρακτικών.

Μεθοδολογικές συνεισφορές

Αυτή η ψηφιακή εθνογραφική προσέγγιση συμβάλλει μεθοδολογικά, δείχνοντας πώς τα διαδικτυακά περιβάλλοντα μπορούν να χρησιμεύσουν ως πλούσιες πηγές για την κατανόηση των πολυπλοκότητας των υβριδικών επαγγελματικών ταυτοτήτων. Προχωρά πέρα από τις απλοϊκές διχοτομίες διαδικτυακό/εκτός διαδικτύου και επίσημο/ανεπίσημο, για να τονίσει πώς οι ψηφιακές πρακτικές είναι βαθιά συνυφασμένες με τις θεσμικές δομές και τους πολιτικούς αγώνες.

Αποτελέσματα

Η ψηφιακή εθνογραφική ανάλυση απέδωσε διάφορα αξιοσημείωτα μοτίβα που αντικατοπτρίζουν την πολύπλοκη διαπραγμάτευση της ταυτότητας, της νομιμότητας και της αναγνώρισης μεταξύ των καλλιτεχνών-εκπαιδευτικών που δραστηριοποιούνται εντός και

εκτός των θεσμικών ορίων. Αυτά τα προκαταρκτικά ευρήματα προσφέρουν μια εικόνα των εντάσεων που βιώνουν και των δημιουργικών στρατηγικών που χρησιμοποιούν τα άτομα που κινούνται στα αλληλεπικαλυπτόμενα πεδία της καλλιτεχνικής πρακτικής, της παιδαγωγικής εργασίας και της γραφειοκρατικής πιστοποίησης.

Αντιφάσεις στον αυτοπροσδιορισμό

Ένα επαναλαμβανόμενο θέμα σε όλες τις πλατφόρμες είναι η παρουσία μιας διπλής θέσης: πολλά άτομα υποστηρίζουν ενεργά τον ρόλο τους ως εκπαιδευτικοί, προσφέροντας εργαστήρια, σεμινάρια ή αναστοχαστικά σχόλια σχετικά με τη διδασκαλία, ενώ ταυτόχρονα εκφράζουν σκεπτικισμό ή ακόμη και ειρωνική αποστασιοποίηση από τους κρατικά αναγνωρισμένους μηχανισμούς πιστοποίησης. Για παράδειγμα, ένας καλλιτέχνης-εκπαιδευτικός στο Instagram συμπεριέλαβε στο βιογραφικό του: "διδάσκω χωρίς άδεια, δημιουργώ χωρίς άδεια". Αυτή η αντιπαράθεση αποτελεί παράδειγμα μιας ευρύτερης αντίστασης στην αναγωγή της επαγγελματικής ταυτότητας σε επίσημη πιστοποίηση. Αντικατοπτρίζει μια κριτική της γραφειοκρατικής λογικής που δεν αναγνωρίζει την εμπειρική γνώση, τη νομιμότητα της κοινότητας ή την ικανότητα που βασίζεται στο πλαίσιο (Biesta, 2010· Turner, 2016).

Επικύρωση με βάση την κοινότητα και "οριζόντια πιστοποίηση"

Η έννοια της "οριζόντιας πιστοποίησης", που παρουσιάστηκε παραπάνω, αναδειχθηκε ως κεντρικό χαρακτηριστικό στις πρακτικές των καλλιτεχνών-εκπαιδευτικών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Μέσω των "likes", των κοινοποιήσεων, των συνεργασιών με ετικέτες και των υποστηρικτικών σχολίων, οι χρήστες συμμετέχουν σε συστήματα αναγνώρισης που βασίζονται στην αλληλοϋποστήριξη. Αυτές οι πράξεις συμμετοχής έχουν συναισθηματική και συμβολική αξία, λειτουργώντας συχνά ως άτυποι δείκτες αξιοπιστίας και εμπιστοσύνης (Baym, 2015· Jenkins et al., 2006).

Στους κύκλους των φεμινιστικών, queer και αντικαπιταλιστικών παραστάσεων, αυτή η κοινοτική αναγνώριση ήταν ιδιαίτερα έντονη. Για παράδειγμα, παρατηρήθηκε ένας queer καλλιτέχνης-εκπαιδευτικός που χρησιμοποιούσε το TikTok να μοιράζεται ένα βίντεο της διαδικασίας μιας συμμετοχικής παράστασης με μια τοπική ομάδα ακτιβιστών, με τη λεζάντα: "Χωρίς επιχορηγήσεις, χωρίς άδειες, μόνο φροντίδα". Το βίντεο συγκέντρωσε πάνω από 25.000 προβολές, εκατοντάδες υποστηρικτικά σχόλια και πολλαπλές προσκλήσεις για συνεργασία. Εδώ, η ίδια η πλατφόρμα γίνεται μια σκηνή όχι μόνο για την προβολή, αλλά και για την εφαρμογή εναλλακτικών οικονομικών μοντέλων αμοιβαίας εμπιστοσύνης και νομιμότητας (Ahmed, 2012· Munoz, 1999).

Η τέχνη ως παιδαγωγική και πολιτική πρακτική

Ένα άλλο σημαντικό εύρημα ήταν ο βαθμός στον οποίο η καλλιτεχνική δραστηριότητα τοποθετήθηκε ως μια μορφή παιδαγωγικής παρέμβασης και πολιτικού σχολιασμού. Οι καλλιτέχνες-εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούσαν συχνά τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να τεκμηριώσουν παραστάσεις, εργαστήρια ή εγκαταστάσεις, όχι μόνο ως δημιουργικά αποτελέσματα, αλλά και ως εργαλεία για την εκπαίδευση και τον ακτιβισμό. Αυτό συνάδει με τα πλαίσια της κριτικής παιδαγωγικής που αντιλαμβάνονται τη διδασκαλία ως μια διαλογική, σχεσιακή και μετασχηματιστική διαδικασία (Freire, 1970· Hooks, 1994).

Σε μια χαρακτηριστική περίπτωση, ένας εκπαιδευτικός που δραστηριοποιείται στο Instagram μοιράστηκε μια σειρά φωτογραφιών με τίτλο "Lessons in Breath" ("Μαθήματα αναπνοής"), που δημιουργήθηκε ως απάντηση στις αντι-μεταναστευτικές πολιτικές

συζητήσεις στη χώρα του. Οι αναρτήσεις είχαν τη μορφή οπτικών "μαθημάτων", συνδυάζοντας ασκήσεις κίνησης με προτροπές για προβληματισμό και απαντήσεις της κοινότητας. Αν και δεν αποτελούσε μέρος κάποιου θεσμικά εγκεκριμένου προγράμματος σπουδών, η σειρά προσέλκυσε μεγάλο αριθμό ακολούθων και πυροδότησε έναν ουσιαστικό δημόσιο διάλογο. Τέτοιες περιπτώσεις καταδεικνύουν πώς η ψηφιακή καλλιτεχνική πρακτική μπορεί να χρησιμεύσει τόσο ως εκπαιδευτικό περιεχόμενο όσο και ως κριτική των κυρίαρχων εκπαιδευτικών προτύπων.

Η ειρωνεία της θεσμικής αναγνώρισης

Είναι ενδιαφέρον πως ορισμένοι συμμετέχοντες που είχαν λάβει επίσημη αναγνώριση (π.χ. διδακτικά πτυχία ή καλλιτεχνικά βραβεία) ήταν από τους πιο ένθερμους επικριτές αυτών των συστημάτων. Το ψηφιακό τους περιεχόμενο συχνά αποκάλυπτε μια βαθιά συνειδητοποίηση των αντιφάσεων μεταξύ της θεσμικής επικύρωσης και της αυθεντικής συμμετοχής στην κοινότητα. Ένα κανάλι στο YouTube, το οποίο διαχειρίζεται ένας πιστοποιημένος από το κράτος εκπαιδευτικός χορού, παρουσίαζε μια σατιρική σειρά με τίτλο "Accredited But Broke" (Πιστοποιημένος αλλά άφραγκος), η οποία καταγράφει την καθημερινή πραγματικότητα των υπαμειβόμενων και υπερβολικά καταπονημένων καλλιτεχνών-εκπαιδευτικών, παρά την "επίσημη" ιδιότητά τους.

Αυτές οι εκφράσεις αντικατοπτρίζουν αυτό που ο κοινωνιολόγος Pierre Bourdieu (1993) ονόμασε αντίθεση μεταξύ συμβολικού και οικονομικού κεφαλαίου. Απεικονίζουν την ασυμφωνία που βιώνουν οι καλλιτέχνες-εκπαιδευτικοί, των οποίων η νομιμότητα επιβεβαιώνεται στα χαρτιά, αλλά υπονομεύεται στην πράξη λόγω της συστημικής υποτίμησης της πολιτιστικής εργασίας.

Αναδυόμενα "ανταγωνιστικά κοινά"

Τέλος, τα δεδομένα έδειξαν τη δημιουργία αυτού που ο Warner (2002) θα αποκαλούσε "ανταγωνιστικά κοινά", δικτυωμένες κοινότητες που εκφράζουν αντιθετικές απόψεις και αξίες. Σε πλατφόρμες όπως το TikTok και το Instagram, hashtags όπως #decolonizeeducation, #artivism και #teachoutside διευκολύνουν τη δημιουργία διαλογικών χώρων όπου καλλιτέχνες-εκπαιδευτικοί φαντάζονται συλλογικά εναλλακτικά μέλλοντα. Αυτά τα ψηφιακά κοινά όχι μόνο κριτικάρουν τις κυρίαρχες δομές, αλλά και διαμορφώνουν νέες μορφές συλλογικής ταυτότητας, παιδαγωγικής και πιστοποίησης.

Αυτά τα ευρήματα υποδηλώνουν συλλογικά ότι η ψηφιακή σφαίρα λειτουργεί τόσο ως καθρέφτης όσο και ως εργαστήριο για υβριδικές επαγγελματικές ταυτότητες. Αντικατοπτρίζει τους θεσμικούς αποκλεισμούς και τις αναγνωρίσεις που επιβάλλονται από τις πολιτικές πιστοποίησης, ενώ ταυτόχρονα επιτρέπει στους καλλιτέχνες-εκπαιδευτικούς να δημιουργήσουν εναλλακτικές αφηγήσεις νομιμότητας. Τέτοιες πρακτικές υπογραμμίζουν τη σημασία της διεύρυνσης της αντίληψής μας για την πιστοποίηση πέρα από τα γραφειοκρατικά πλαίσια, ώστε να συμπεριλάβει σχεσιακές, συναισθηματικές και κοινοτικές μορφές επαγγελματικής αναγνώρισης.

Συμπεράσματα

Η μελέτη αυτή διερεύνησε τον τρόπο με τον οποίο οι καλλιτέχνες-εκπαιδευτικοί χειρίζονται την πολιτική της πιστοποίησης και κατασκευάζουν την επαγγελματική τους ταυτότητα στους ψηφιακούς χώρους. Μέσω της ψηφιακής εθνογραφίας, κατέστη σαφές ότι η πιστοποίηση δεν είναι μια ουδέτερη διαδικασία, αλλά είναι βαθιά ριζωμένη σε δομές εξουσίας που ευνοούν συγκεκριμένες παιδαγωγικές μεθόδους, αισθητικές και θεσμικές νόρμες.

Για υβριδικούς επαγγελματίες, όπως οι καλλιτέχνες-εκπαιδευτικοί, τέτοια πλαίσια μπορούν να περιορίσουν τις πολύπλευρες πρακτικές τους. Ωστόσο, οι ψηφιακές πλατφόρμες προσφέρουν εναλλακτικούς τρόπους προβολής και αναγνώρισης. Το Instagram, το TikTok και το YouTube επιτρέπουν όχι μόνο την αυτοπαρουσίαση, αλλά και την επικύρωση από την κοινότητα και την κριτική συμμετοχή, προωθώντας νέες μορφές οριζόντιας πιστοποίησης.

Η ψηφιακή αυτοπαρουσίαση γίνεται, με αυτόν τον τρόπο, μια πολιτική και παιδαγωγική πράξη, αναδιαμορφώνοντας το τι θεωρείται επαγγελματισμός και ποιος μπορεί να τον ορίσει. Αυτά τα ευρήματα υποδηλώνουν την ανάγκη να επανεξεταστούν οι πολιτικές πιστοποίησης, ώστε να αντικατοπτρίζουν τις ποικίλες και εξελισσόμενες πραγματικότητες της πολιτιστικής εργασίας.

Όπως έχουν δείξει οι Foucault (1980) και Paracharissi (2015), η νομιμότητα και η ταυτότητα συγκροτούνται σε πλαίσια εξουσίας και συναισθηματικών κοινοτήτων, κάτι που επιβεβαιώνεται και από τα παρόντα ευρήματα. Παράλληλα, η δυναμική της συμμετοχικής κουλτούρας που περιγράφουν οι Jenkins et al. (2006) αναδεικνύεται στους τρόπους με τους οποίους οι καλλιτέχνες-εκπαιδευτικοί αντλούν αναγνώριση και νομιμότητα μέσα από τις ψηφιακές τους κοινότητες.

Μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να επεκτείνουν αυτή τη μελέτη ενσωματώνοντας συμμετοχικές μεθόδους, διαχρονική παρακολούθηση της ψηφιακής παρουσίας ή συγκριτική ανάλυση σε εθνικό επίπεδο. Ωστόσο, η παρούσα μελέτη συμβάλλει σε κρίσιμες συζητήσεις σχετικά με την εκπαίδευση, την ταυτότητα και την ψηφιακή κουλτούρα, προσφέροντας μια οπτική γωνία μέσω της οποίας μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα και να υποστηρίξουμε τους εξελισσόμενους ρόλους των καλλιτεχνών-εκπαιδευτικών στον 21ο αιώνα.

Αναφορές

- Ahmed, S. (2012). *On being included: Racism and diversity in institutional life*. Duke University Press.
- Bain, A. L., & McLean, H. (2013). The artistic precariat. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 6(1), 93-111.
- Baym, N. K. (2015). *Personal connections in the digital age* (2nd ed.). Polity Press.
- Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. SAGE.
- Biesta, G. (2010). *Good education in an age of measurement: Ethics, politics, democracy*. Routledge.
- Bourdieu, P. (1993). *The field of cultural production*. Columbia University Press.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.
- Dubet, F. (2001). *The sociology of experience*. Polity Press.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison*. Pantheon.
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings 1972-1977*. Pantheon.
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed*. Herder and Herder.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Anchor Books.
- Haraway, D. (1988). Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist Studies*, 14(3), 575-599.
- Hine, C. (2015). *Ethnography for the internet: Embedded, embodied and everyday*. Bloomsbury Academic.
- Hooks, b. (1994). *Teaching to transgress: Education as the practice of freedom*. Routledge.
- Irwin, R. L., & Springgay, S. (2008). A/r/tography as a practice-based research method. In S. Springgay, R. L. Irwin, C. Leggo, & P. Gouzouasis (Eds.), *Being with a/r/tography* (pp. 71-80). Sense Publishers.
- Jenkins, H., Purushotma, R., Clinton, K., Weigel, M., & Robison, A. J. (2006). *Confronting the challenges of participatory culture: Media education for the 21st century*. MIT Press.
- Markham, A., & Buchanan, E. (2012). *Ethical decision-making and internet research*. Association of Internet Researchers Guidelines.
- Marwick, A. E. (2013). *Status update: Celebrity, publicity, and branding in the social media age*. Yale University Press.
- Munoz, J. E. (1999). *Disidentifications: Queers of color and the performance of politics*. University of Minnesota Press.

- Papacharissi, Z. (2015). *Affective publics: Sentiment, technology, and politics*. Oxford University Press.
- Pink, S., Horst, H., Postill, J., Hjorth, L., Lewis, T., & Tacchi, J. (2016). *Digital ethnography: Principles and practice*. SAGE.
- Power, M. (1997). *The audit society: Rituals of verification*. Oxford University Press.
- Springgay, S., & Irwin, R. L. (2008). *Being with A/r/tography*. Sense Publishers.
- Turner, D. (2016). Critical education and the new information age. In M. Peters (Ed.), *Encyclopedia of educational philosophy and theory*. Springer.
- Warner, M. (2002). *Publics and counterpublics*. Zone Books.
- Γελαδάρη, Α., Μαστροθανάσης, Κ., & Κλαδάκη, Μ. (2023). Αξιολόγηση των πεποιθήσεων συμμετοχής εκπαιδευτικών θεατρικής αγωγής σε ηλεκτρονικές κοινότητες μάθησης. Στο Μ. Κλαδάκη & Κ. Μαστροθανάσης (Επιμ.), *Αναδόμενες τεχνολογίες στο εφαρμοσμένο θέατρο και το εκπαιδευτικό δράμα* (σσ. 251-267). Gutenberg.
- Τζαμαργιάς, Γ., & Καραντζούλη, Α. (2023). Ο δάσκαλος ενορχηστρωτής, εμπυχωτής και συντονιστής στην εφαρμογή του δράματος με τη χρήση ψηφιακών μέσων στην εκπαίδευση. Στο Μ. Κλαδάκη & Κ. Μαστροθανάσης (Επιμ.), *Αναδόμενες τεχνολογίες στο εφαρμοσμένο θέατρο και το εκπαιδευτικό δράμα* (σσ. 102-115). Gutenberg.